

**Harm Kossen, coördinator
agrarische natuurcoöperatie
Natuurrijk Limburg**

“Om het huidige agrocomplexsysteem te doorbreken zal de regering de regie moeten nemen, een wenkend perspectief moeten schetsen voor alle ketenpartijen”

“Hoe de concrete uitwerking van het regeerakkoord er ook uit gaat zien, het slagen ervan staat of valt met mensenwerk. Het akkoord is in die zin niet meer dan een voorzet waarmee we als samenleving ons voordeel kunnen doen.

Het regeerakkoord streeft naar een ongekende omslag van het huidige lageprijs-landbouwsysteem naar een systeem waarbij de boer voor hetzelfde inkomen minder produceert, dus minder intensief wordt en zich inzet voor landschap en biodiversiteit. De laatste regeringen dachten dat de markt dit soort opgaven met een paar zetjes zelf wel kon oplossen. Maar met alleen miljarden reserveren voor zo'n transitie, zijn we er niet. Daarvoor is de landbouw veel te divers en te versplinterd. Om het huidige agrocomplexsysteem te doorbreken zal de regering de regie moeten nemen, een wenkend perspectief moeten schetsen voor alle ketenpartijen en daarin sturend moeten zijn. Dat betekent onder meer goed luisteren en je verdiepen in wat de partijen willen en het gesprek aangaan. De boer die in het huidige systeem gevangen zit wil best wel veranderen als hij met 80 in plaats van 200 koeien evenveel verdient. Zijn werk is dan veel leuker.

Overigens, het regeerakkoord bevat ook tegenstrijdigheden, zoals het idee om landbouwgrond op te kopen voor natuurontwikkeling. Tja, dan zitten we straks met nieuwe grote natuurgebieden én nog meer grote intensieve boeren. Dat is niet het ideaalbeeld van onze coöperatie. Laten we landbouw en natuur meer integreren ten behoeve van hoogwaardige voedselproductie in een mooiere leefomgeving met biodiversiteit.”

“Wat is er nodig om het regeerakkoord tot een succes te maken?”

— Ria Dubbeldam (samenstelling)

Petra Ket, manager Natuur en Landschap, Natuurmonumenten

“Het komt aan op een rijksoverheid die in al die ingewikkelde keuzes de leiding wil nemen én ruimte biedt aan regionale samenwerking”

“Het kabinet legt de lat hoog: tot 2030 worden grote delen van het buitengebied heringericht. Dat is noodzakelijk om natuur niet langer de dupe te laten zijn van de keuzes met betrekking tot wonen, landbouw, energie en dergelijke. Dat vergt een meer robuuste natuur én een natuur die meekoppelt met andere vraagstukken, zoals klimaat. De grote vraag is natuurlijk wel hoe we de uitvoering moeten organiseren. Daarvoor is een aantal uitgangspunten van groot belang: wees helder over de doelen die bereikt moeten worden, organiseer de samenwerking tussen de partijen en werk ook van het begin aan draagvlak. Om succes te behalen is een gebiedsgerichte aanpak van groot belang, maar daarvoor moet het van het begin af aan de doelen duidelijk zijn. Anders gaat er te veel tijd verloren met daarover praten. Dat kan best op gespannen voet staan met de noodzakelijke samenwerking. Tussen provincies, waterschappen, natuurorganisaties, boeren en andere economische sectoren die allemaal een andere kijk op de zaak hebben. Duidelijkheid voor betrokkenen is van groot belang inclusief een perspectief op de toekomst. Uiteindelijk moeten we toe naar een meer ontspannen landelijk gebied, met ruimte voor recreatie, natuur, landschap, cultuurhistorische waarden en natuurinclusieve voedselproductie. Niet overal kan alles. Dat vergt scherpe keuzes in het ruimtelijk beleid en dus ook een rijksoverheid die in al die ingewikkelde keuzes de leiding wil nemen én ruimte biedt aan regionale samenwerking. De noodzakelijke duidelijkheid zorgt er ook voor dat we de energie met zijn allen kunnen richten op de goede discussies. Namelijk hoe we het landelijk gebied samen natuurinclusief kunnen vormgeven in plaats van of.”

Klaas van Egmond, hoogleraar milieu en duurzaamheid, Universiteit Utrecht en voorheen directeur Milieu- en Natuur Planbureau

“Extensiveer de landbouw, niet alleen bij natuurgebieden maar in heel Nederland”

“1. Herstel de ruimtelijke ordening, en wel heel krachtig. Als Nederland landschap wil overhouden, zullen we sterk moeten ordenen: pak de koffer netjes in, dan past er meer in. We moeten af van het neoliberale standpunt dat het private initiatief – lees projectontwikkelaars – de vrije ruimte moet krijgen. Ik ben er niet gerust op dat dat in het nieuwe kabinet zal gebeuren.
2. Breng de publiek-private verhoudingen in evenwicht. Ook de overheid mag natuur bezitten, onderhouden en verwerven, zoals tot begin jaren negentig gebeurde.
3. Extensiveer de landbouw, niet alleen bij natuurgebieden maar in heel Nederland. Decennia is via technische maatregelen met stikstof heen en weer geschoven: van lucht naar water, naar bodem en weer terug. Weer komt men met technische oplossingen. Het zijn alleen maar afleidingsmanoeuvres om de discussie niet te voeren: via Rotterdam komt veel te veel stikstof binnen. De import kunnen we in onze vrijmarkt-economie verminderen via heffingen; een prikkel voor de landbouw om te extensiveren. Wel moeten we boeren eenmalig helpen met prijsgaranties. Dat zal nu geen Mansholt-boterbergen opleveren, maar boeren de kans geven om in een vol, duur Nederland toch voedsel te produceren. Voor deze politieke keus mogen overheid en consumenten best betalen. Verder: pomp geen geld de sector in, 25 miljard is veel te veel. Gebruik een deel daarvan voor extensivering. Koop vooral geen bedrijven op. Eerder is dat al te ingewikkeld gebleken. De bedrijfsactiviteiten zitten zo weer op het oude niveau. Voor de belastingbetaler is het water naar de zee dragen.”

Jannemarie de Jonge, Rijksadviseur voor de Fysieke Leefomgeving

“Er is urgent opbouw nodig van ruimtelijk vakmanschap en uitvoeringskracht: Publieke Werken nieuwe stijl”

“We staan voor grote opgaven. We zullen anders met onze ruimte moeten omgaan: alle claims en eisen passen simpelweg niet meer. In plaats van meer en groter, moet het anders en beter. Een belangrijk uitgangspunt daarvoor is gelukkig opgenomen in het coalitieakkoord: water en bodem worden sturend bij ruimtelijke planvorming. Ook de gebiedsgerichte stikstofaanpak is te zien als uitnodiging aan de landbouw om gezond voedsel en andere circulaire grondstoffen te produceren en tegelijk bij te dragen aan biodiversiteit, klimaatadaptie, betekenisvol werk en beleefbare landschappen. Landbouw die geen problemen vergroot, maar juist meehelpt ze op te lossen met onder andere het sluiten van kringlopen, koolstofopslag, natuurrijke productielandschappen en waterbufferende bodems. In het coalitieakkoord zijn grote bedragen opgenomen voor ruimtelijke projecten. Daarover de juiste beslissingen nemen vraagt ten eerste dat we ons niet blindstaren op de regeerperiode van vier jaar. We moeten ver vooruitkijken én leren van het verleden. Een lerende houding is nodig om ook onder onzekere omstandigheden verstandige investeringen te doen. Ten tweede is er urgent opbouw nodig van ruimtelijk vakmanschap en uitvoeringskracht: integrerende denkers, daadkrachtige doeners en gepassioneerde gebiedsregisseurs die samen de lat voor kwaliteit hoog leggen en volhouden. Publieke Werken nieuwe stijl. Tot slot is een bestuurlijke cultuur van samenwerken, vertrouwen en elkaar iets gunnen nodig. Zowel tussen departementen, tussen rijk en regio en tussen overheid en marktpartijen. De nieuwe minister voor VRO kan zich inhoudelijk uitstekend laten adviseren, maar op dit laatste punt vervult hij een cruciale rol. Als hij dit goed doet kan hij de geschiedenisboeken ingaan als minister voor Verbinding en Ruimtelijke Opbloei.”